

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาประเทศนั้น สามารถกระทำได้ด้วยวิธีการพัฒนาหลายประการ แต่สิ่ง ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคือการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะสังคมทุกวันนี้และอนาคตที่เป็นสังคมแห่งฐานความรู้ ที่การเรียนรู้ ความรู้ และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2545-2559) หัวใจของการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกชนและชุมชนคือ การศึกษา ซึ่งการพัฒนาคนจะดำเนินไปอย่างถูกต้องก็เพราะมีระบบการศึกษาและกระบวนการให้การศึกษที่ดี ทั้งนี้กระบวนการให้การศึกษาก็จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะมีครูที่มีคุณภาพ ครูจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้พัฒนาประชาชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ส่งเสริมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นกำลังสำคัญของชาติบ้านเมืองต่อไป (ยนต์ ชุมจิต, 2546) สอดคล้องกับคำกล่าวของ บุญชม ศรีสะอาด (2537) และ สุรพันธ์ พันศรีวงษ์ (2538) ที่กล่าวว่า การศึกษาและครูเป็นองค์ประกอบร่วมกัน ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า "ณ ที่ใดมีการศึกษาที่นั่นจะต้องมีครู" หน้าที่อันสำคัญของครู คือ "การสอน" ซึ่งการสอนคือการจัดการประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่างๆ การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดคุณลักษณะต่างๆตามที่หลักสูตรกำหนด การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาหาความรู้ การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้เรียน

การอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศเป็นการให้ความรู้ความสามารถและเสริมสร้างทักษะขั้นสูง จุดมุ่งหมายของอุดมศึกษา คือการผลิตคนให้มีความรู้ การสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิชาชีพขั้นสูงสู่ระดับสากลและการสร้างสังคมที่ดี (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) การอุดมศึกษามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยการจัดการเรียนการสอนซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพของบุคลากร การอุดมศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญต่อปัจจุบันและอนาคตของสังคมเป็น อย่างมากและเป็นเครื่องมือทางวิชาการที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542)

การสอนระดับอุดมศึกษาเป็นภารกิจที่ผู้สอนต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์กล่าวคือ การสอนเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี มีวิธีการมีขั้นตอนที่เรียนรู้แล้วจะนำไปปฏิบัติการได้ ส่วนการสอนที่เป็นศิลป์นั้น ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของผู้สอน ซึ่งการเรียนการสอนระดับ อุดมศึกษา นั้น ผู้สอนต้องมีความรู้ดี มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทั้งวิธีการและกลวิธีการสอน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) สอดคล้องกับคำกล่าวของ อุทุมพร จามรมาน (2541) ที่ว่าผู้ทำหน้าที่สอนนอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดีและเป็นผู้ที่รู้จักใช้จิตวิทยาในการสอนแล้วนั้น ยังต้องเป็นผู้ที่มีเทคนิคการสอนที่ดีด้วย การสอนจึงจะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน อีกทั้งผลของการสอนจะต้องเป็นเชื้อหรือชนวนที่ทำให้ผู้เรียนนั้นใฝ่รู้และศึกษาหาความรู้ไปชั่วชีวิตอีกด้วย การสอนจึงเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยให้คนได้มีประสบการณ์ที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จนสามารถดำรงชีพ ได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม (สุพิน บุญชูวงศ์, 2536) ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษา

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายของ คือการผลิตคน ให้มีความรู้ การสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิชาชีพขั้นสูงสู่ระดับสากล และการสร้างสังคมที่ดี การอุดมศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญต่อปัจจุบันและการพัฒนาอนาคตของสังคมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การสอน ของอาจารย์ผู้สอนเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่จะทำให้การอุดมศึกษาบรรลุไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งการสอนในทุกสาขาวิชา ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในวิชาที่สอน เป็นอย่างดีและเป็นผู้ที่รู้จักใช้จิตวิทยาในการสอนและต้องมีเทคนิคการสอนที่ดี จึงจะสามารถนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษา

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากนอกรอกจากการสอนด้วยวิชาทั่วไปแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกอบอาชีพด้วย ดังนั้นการเรียนการสอนจึงต้องมีลักษณะของภาคปฏิบัติ ด้วยเพื่อให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติจริงเป็นการเรียนรู้จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2524) ในการศึกษาด้านศิลปะเป็นการศึกษาวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ต้องมีการฝึกฝนทักษะ ให้ผู้เรียนมีความสามารถปฏิบัติงานได้จริง เป็นการฝึกประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงแก่นแท้ของความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในบุคคลและสังคมเป็นการแสดงออกของนามธรรมออกมาในลักษณะรูปธรรม ในขณะที่เดียวกัน ศิลปะเป็นเครื่องสร้างสุนทรียภาพช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากวงเวียนของวัตถุ

อุดมศึกษาที่ขาดศิลปะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาติดอยู่ กับองค์ความรู้และใช้ความรู้โดยด้วยการเห็นภาพรวมหรือเป้าหมาย หรือผลสัมฤทธิ์ และผลกระทบในวงกว้าง ดังนั้นอุดมศึกษาจึงขาดศิลปะศึกษาไม่ได้ทำนองเดียวกับขาดจริยศึกษาไม่ได้ การศึกษาศิลปะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive domain) จิตพิสัย (Affective domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor domain) โลเวลเฟลด์ และ บริทเทน (Lowendfeld และ Brittain, 1987) กล่าวว่า ศิลปะเป็นเสมือนความหมายของความเจริญงอกงามที่เข้าใจได้ และเป็นส่วนสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านความคิด ความรู้สึก สถิติปัญญา การรับรู้ การสร้างสรรค์ สอดคล้องกับคำกล่าวของ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ทางด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ จากการที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ได้มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหาและได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคมและสถิติปัญญา และ สอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) ที่กล่าวว่า การศึกษาด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างนิสัยให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางด้านศิลปะติดตัว สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ในด้านของความสำคัญจากการเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ

อาจกล่าวโดยสรุปจากนักการศึกษาหลายๆ ท่านได้ว่า การศึกษาศิลปะระดับอุดมศึกษามีความสำคัญในการช่วยเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาศิลปะปฏิบัติ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่างๆ มีผลช่วยให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสมดุล เป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยส่วนตน และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม

การเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในสาขาทัศนศิลป์ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้การปฏิบัติทางศิลปะอันได้แก่วิชาวาดเส้น วิชาจิตรกรรม วิชาประติมากรรม วิชาภาพพิมพ์ และวิชาศิลปะไทย วิชาเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นวิชาพื้นฐานที่สำคัญและเป็นวิชาขั้นสูงในการศึกษาศิลปะของแต่ละสาขา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะโดยตรง การได้มาซึ่งทักษะเหล่านี้ผู้ปฏิบัติจะต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องและได้รับการฝึกฝนที่ถูกต้อง ความคิดหรือจินตนาการ กับการกระทำหรือทักษะจะต้องเติบโตคู่กัน แต่ละฝ่ายจะสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น การศึกษาศิลปะทางด้านทัศนศิลป์นั้นเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ใช้ทั้งความคิด ความรู้เชิงเหตุผลและความสามารถทางด้านทักษะฝีมือ เพื่อใช้

ในการถ่ายทอดจินตนาการออกมาเป็นผลงานศิลปะที่ดีที่สุด (ชูลูด นิมเสมอ, 2529) จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนออกมาในรูปแบบของการกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เนื้อหาหลักสูตรที่มีการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การสอนโดยส่วนมากจะเน้นหนักในเชิงปฏิบัติในห้องปฏิบัติการศิลปะ ซึ่งมีอาจารย์เป็นผู้ให้บทเรียนแนะนำสั่งสอน โดยให้มีการฝึกปฏิบัติจากขั้นพื้นฐานก่อน แล้วจึงพัฒนาให้มีคุณค่าทางศิลปะมากยิ่งขึ้นตามลำดับ (สวัสดี ต้นติสุข, 2538) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการฝึกปฏิบัติทางศิลปะเป็นความสามารถของการใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการสร้างความสัมพันธ์ ขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการทำงานศิลปะ หลักการทางศิลปะ องค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์และสุนทรียศาสตร์ ทักษะความชำนาญเกิดขึ้นได้จากการผ่านการฝึกฝน การได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะความสามารถของผู้เรียนในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

วุฒิ วัฒนสิน (2541) ได้กล่าวว่าการสอนศิลปะปฏิบัติมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากการสอนวิชาอื่นโดยทั่วไป เนื่องจากศิลปะเป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์หรือประกอบอาชีพ ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการส่วนบุคคลให้เห็นออกมาเป็นผลงาน ที่สัมผัสได้ การสอนศิลปะปฏิบัติจึงเกี่ยวข้องข้องกับการจัดสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ นอกจากนี้ นิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2533) กล่าวว่า การเรียนศิลปะปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เพราะกระบวนการทำงานศิลปะนั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นกระบวนการแก้ปัญหาส่วนบุคคลโดยใช้ความคิดจินตนาการและประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นพื้นฐานสำคัญ สอดคล้องกับ คำกล่าวของ สันติ คุณประเสริฐ (2535) ที่กล่าวว่า การเรียนศิลปะปฏิบัติเป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกทักษะให้ผู้เรียนมีความสามารถปฏิบัติงานได้จริงเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากขั้นตอนด้วยการลงมือปฏิบัติงานจริงด้วยตนเอง การค้นคว้าทดลองทำซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง ของผู้เรียนจะฝังแน่นและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

การเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้สอน เนื่องจากผู้สอนคือผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นผู้จัดสภาพการเรียนรู้ให้มีประสิทธิผล (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2547) สอดคล้องกับ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ที่กล่าวว่าผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความคิดวิทยาการให้กับผู้เรียนและเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน (ชูลูด นิมเสมอ, 2546) โดยเฉพาะการสอนศิลปะปฏิบัติ ซึ่งผู้สอนศิลปะปฏิบัตินั้นต้องเป็นผู้ที่รู้จักศิลปะ รู้จักการสร้างศิลปะ สามารถสอนและแก้ปัญหาให้ผู้เรียนได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของ จอห์น เอ.ไมเคิล (Michael, 1983) ที่กล่าวว่า

ผู้สอนศิลปะปฏิบัติต้องเป็นผู้เข้าใจในปัญหาของศิลปินและกระบวนการสร้างงานศิลปะ กล่าวคือ ปัญหาในการค้นหาการแสดงออกในรูปแบบเฉพาะตนของผู้เรียนและกระบวนการสร้างงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการถ่ายทอดความคิดของผู้เรียน ความมั่นใจในการแสดงออกทางศิลปะ ของผู้เรียน ความรู้ทางศิลปะและทักษะการใช้สื่อหรือเทคนิคต่างๆของผู้เรียน วิธีการ กระบวนการทางศิลปะเพื่อถ่ายทอดผลงานศิลปะของผู้เรียน และผู้เรียนมีความสามารถในการประเมินผลงานศิลปะเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเอง สิ่งสำคัญดังกล่าวเป็นหลัก สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ สามารถค้นหา แนวทางของตนเองและพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่ามีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัว เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ด้านเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ผลงาน และมีประสบการณ์ ทางศิลปะยังไม่มาก ผู้สอนจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องให้การสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน สามารถบรรลุสู่เป้าหมาย

จากความสำคัญของการศึกษาศิลปะปฏิบัติหลักสูตรศิลปกรรมระดับอุดมศึกษา จะเห็นได้ว่าการศึกษาศิลปะปฏิบัติสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ ทักษะความสามารถในเชิงวิชาชีพ เป็นการพัฒนาบุคคลากรที่มีคุณภาพสู่สังคมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การสอนยังมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากการสอนวิชาอื่นโดยทั่วไป เนื่องจาก ธรรมชาติของวิชาศิลปะปฏิบัติหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะ และความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์หรือประกอบ อาชีพตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการส่วนบุคคลให้เห็นออกมาเป็น ผลงานที่สัมผัสได้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากขั้นตอน จากการค้นคว้าทดลองและการลง มือปฏิบัติงานจริงด้วยตนเอง ซึ่งการสอนศิลปะปฏิบัติจะเกี่ยวข้องกับการจัดสถานการณ์ต่างๆให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ส่วนบุคคลโดยใช้ ความคิดจินตนาการและประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการสอนศิลปะปฏิบัติ ระดับพื้นฐาน เป็นการปูพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมทางความรู้ ความเข้าใจ ความคิดและ ทักษะฝีมือ ก่อนที่จะก้าวไปสู่ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และสร้างสรรค์ด้วยตนเองในระดับที่สูงขึ้น ซึ่ง มีลักษณะวิชาที่มีระดับความยากมากขึ้นประกอบด้วยมีการให้อิสระในการการศึกษาด้วยตนเอง และการศึกษาศิลปะเพื่อค้นหาแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานเฉพาะบุคคลของผู้เรียน ต่อเนื่องไปสู่ ศิลปนิพนธ์ในที่สุดท้ายของการศึกษาในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ผู้เรียนศิลปะ ปฏิบัติจะเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการฝึกปฏิบัติทางศิลปะ และการที่จะสามารถ พัฒนาทักษะฝีมือทางศิลปะและความคิดไปอย่างสมบูรณ์ได้นั้น ผู้สอนเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องให้

การสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุสู่เป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนด การสอนศิลปะภาคปฏิบัติของอาจารย์ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญและมีความน่าสนใจที่จะศึกษาอย่างยิ่ง

การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึง การเสนอภาพการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพิจารณาให้ผู้เรียนได้มีทักษะและมีความเชี่ยวชาญในการใช้ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการเฉพาะส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สัมผัสได้ตามที่หลักสูตรกำหนด (บรรลือ ขอรวมเดช, 2534) การจัดการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น บทบาทของอาจารย์ผู้สอน มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้จัดประสบการณ์และบรรยากาศในกระบวนการเรียนรู้ เสนอสาระที่ ทำทนายการคิดวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้เรียน (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2538) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มี ระบบแบบแผน สัจด์ อุทรานันท์ (2526) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน กระบวนการ ดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และการวัดและการประเมินผล นอกจากนี้เกรย์ (Gray, 1960) และจอห์น เอ. ไมเคิล (Micheal, 1983) มีแนวคิดที่สอดคล้องกันโดยกล่าวถึง เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะ ภาคปฏิบัติว่าประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ (1) การวางแผนจัดประสบการณ์ทางศิลปะ (2) การวาง จุดประสงค์ของรายวิชา (3) การวางวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (4) วัสดุอุปกรณ์ (5) ขั้นตอนการ ดำเนินการสอนจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การสร้างแรงจูงใจ และการนำเสนอผลงานที่สำเร็จแล้วให้ดู เป็นตัวอย่าง (6) การประเมินผล (7) ศึกษาผลที่ได้รับจากการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการสอนใน ครั้งต่อไป (8) ศึกษาหาแหล่งข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อความรู้ ที่จะนำมาสอนเพื่อแจ้งให้ผู้เรียน ได้ทราบและได้ค้นคว้าด้วยตัวเองต่อไป นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2524) กล่าวว่า สอน ระดับอุดมศึกษาประกอบด้วย (1) การวางแผนการสอนหรือการเตรียมการสอนเป็นการกำหนด รายละเอียดและเตรียมการสอนก่อนดำเนินการสอนจริง (2) การเริ่มต้นชั่วโมงแรกและชั่วโมง ต่อๆไปเป็นการหลักและเทคนิคทางจิตวิทยาการศึกษาประยุกต์ในการเรียนการสอน (3) การ ประเมินผลการสอนคือหลักและวิธีการต่างๆที่ใช้ในการประเมินผลการสอน (4) การพัฒนา การ เรียนการสอนให้ดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ กาญจนา คุณารักษ์ (2527) กระบวนการสอนเป็นแบบแผนและขั้นตอนการสอน โดยทั่วไปแล้วแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นเตรียมการสอน (2) ขั้นสอน (3) ขั้นประเมินผล

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้แต่ละระดับของผู้เรียน จะมีประสิทธิผลเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการสอนของผู้สอน ซึ่งมีหลักสำคัญประกอบด้วย การเตรียมการสอน หรือการวางแผนการสอน การดำเนินการสอนแก่ผู้เรียนได้แก่ลำดับขั้นตอนการสอนที่ผู้สอน ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนใช้วิธีการสอนและใช้สื่อการสอนในการดำเนินการสอน และการวัดและ การประเมินผลการเรียนการสอน

จากการที่ผู้วิจัยศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้พบประเด็นที่ สำคัญซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพในปัจจุบันของวงการศิลปะไทย และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ วงการศิลปะไทยและการศึกษาศิลปะในประเทศไทยหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ได้มีการกำหนดประเด็นปัญหาวิกฤต เกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ต้องนำมาพิจารณากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ใน การแก้ไขอย่างจริงจัง ได้แก่ การละเลยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะ และการถูก ครอบงำโดยวัฒนธรรมต่างชาติ ศิลปะไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติถูกละเลยและไม่ได้รับการสืบ สานอย่างเพียงพอ การบริหารจัดการด้านศิลปะขาดประสิทธิภาพนอกจากนั้น การสร้างสรรค์และ พัฒนาศิลปะของไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร รวมทั้งศิลปินก็ยังไม่ได้รับการ ส่งเสริมสนับสนุนอย่างเหมาะสมเพื่อให้กำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าต่อไป แผนการ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 ในแนวนโยบายที่ 8 ได้กำหนดให้สนับสนุนการพัฒนาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยทุกสาขา การส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของศิลปะ สร้างความรู้ความเข้าใจและความซาบซึ้งในความหลากหลายของศิลปะ ส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปะ สนับสนุนให้ทุกฝ่าย มีการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนงานด้านศิลปะ เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาเทคนิคต่างๆ มาปรับใช้กับงานศิลปะ และให้สถานศึกษา ด้าน ศิลปะจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่ขาด แคลนเพื่อสร้างบุคคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545)

ชลุด นิมเสมอ (2546) กล่าวว่า ผลงานสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ด้านต่างๆ ของศิลปิน ในปัจจุบันมีการพัฒนาไปในทางที่ดี ผลงานศิลปะมีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งผลงานต่างๆ สามารถพัฒนา ให้ดียิ่งขึ้นได้ ซึ่งต้องพัฒนาคุณภาพของศิลปินควบคู่ไปกับการพัฒนาความคิดในการทำงานอย่าง จริงจังและต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันวงการศิลปะของประเทศไทยยังขาดผลงานศิลปะที่มีค่าสูงขนาดเป็น ศิลปะยอดเยี่ยม (Great Art) ที่สร้างขึ้นโดยศิลปินไทย ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนน้อยมากและอยู่

กระจัดกระจาย นักศึกษาและคนทั่วไปไม่มีโอกาสได้เห็น เพราะขาดศิลปินแท้ที่ทำงานเพื่อความก้าวหน้าทางศิลปะ ส่วนใหญ่จะเป็นศิลปินข้าราชการ ศิลปินรับจ้าง ศิลปินที่ทำงานตามรสนิยมของตลาด และศิลปินอาจารย์ นักศึกษายังขาดการฝึกทักษะการเข้าถึงศิลปะอย่างจริงจัง ไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาแท้จริงของศิลปะไม่สามารถรับรสของศิลปะได้อย่างเต็มที่ จึงยากที่จะยกระดับจุดหมายของการสร้างสรรค์ของตนให้สูงขึ้น

จากผลการวิจัย ของบันลือ ขอรวมเดช (2534) เรื่องสภาพและปัญหาเกี่ยวกับการสอนศิลปะภาคปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร พบว่า ยังขาดอาจารย์สอนศิลปะปฏิบัติในบางสาขา ผู้สอนมีการเตรียมตัวน้อยเนื่องจากมีภาระกิจมาก อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการทางศิลปะยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการ รวมถึงตำรา สื่อการสอนและข้อมูลที่ขาดความทันสมัยและไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลเท่าที่ควร ผู้เรียนขาดความขยันและเอาใจใส่อย่างจริงจังสอดคล้องกับ อภัย นาคคง (2528) ที่กล่าวว่าผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจมาเรียนศิลปะด้วยความจริงใจ เมื่อเข้ามาเรียน จึงขาดความขยันเอาใจใส่ ไม่มีความพยายามที่จะศึกษาอย่างจริงจัง และ ผลการวิจัยของ ประวรรณ ดวงรัตน์ (2541) เรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษา เอกชน พบว่า การวางแผนการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ และทักษะ มีการสอนแบบฝึกปฏิบัตินอกห้องปฏิบัติงานศิลปะ การสอนแบบฝึกปฏิบัติภายในห้องปฏิบัติงานศิลปะ การสอนแบบโครงการ ใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยการกำหนดหัวข้อให้ผู้เรียนปฏิบัติตามความคิดสร้างสรรค์ ใช้วิธีการสอนสาธิตในระดับชั้นปีที่ 1-2 ใช้วิธีการสอนแบบสัมมนาในระดับชั้นปีที่ 3-4 การวัดและการประเมินผลพิจารณาจากพัฒนาการทางศิลปะในแฟ้มสะสมงาน ผู้เรียนและผู้สอนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นวิจารณ์ ดิชมและให้คำแนะนำในผลงานศิลปะของผู้เรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2533) พบว่าการสอนนักศึกษาที่เรียนอยู่ในระดับชั้นปีที่ 3-4 ควรมีลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นการนำเสนอโครงงานและผลงาน และให้นักศึกษามีโอกาสที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ ร่วมสัมมนา อภิปราย และ ฝึกปฏิบัติจริง วัดและประเมินผลจากพัฒนาการทางศิลปะ ในแฟ้มสะสมงาน ผู้สอนมีความขัดแย้งทางความคิด ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดห้องจัดนิทรรศการ และในห้องสมุดขาดตำราศิลปะที่มีคุณภาพ

จากการที่ผู้วิจัยศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วงการศิลปะในประเทศไทยยังมีปัญหาหลายด้านทั้งในการละเลยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ การสร้างสรรค์และพัฒนาศิลปะของไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร รวมถึงศิลปินไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างเหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคผลงานที่มีคุณค่า ชาติศิลปินแท้ที่ทำงานเพื่อความก้าวหน้าทางศิลปะ นอกจากนี้ในด้านการศึกษาศิลปะปฏิบัติก็ยังพบปัญหาอีกหลายประการเช่น การขาดงบประมาณสนับสนุนด้านอาคารสถานที่ สื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์การเรียน ความขัดแย้งทางความคิดของผู้สอนและผู้เรียนขาดความขยันและเอาใจใส่อย่างจริงจัง ปัญหาดังกล่าว ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายร่วมกันแก้ปัญหาและช่วยกันพัฒนาอย่างจริงจัง ซึ่งส่วนสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกชนและชุมชนคือ การศึกษา ซึ่งการพัฒนาคน จะดำเนินไปอย่างถูกต้องก็เพราะมีระบบการศึกษาและกระบวนการให้การศึกษาที่ดี ทั้งนี้กระบวนการให้การศึกษาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะมีผู้สอนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่การจัดการศึกษาส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาบุคคลากรสู่วงการวิชาชีพ การจัดการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น บทบาทของอาจารย์ผู้สอนจึงมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการสอนศิลปะปฏิบัติในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากการสอนวิชาอื่นโดยทั่วไป โดยเน้นหนักในภาคปฏิบัติและมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์หรือประกอบอาชีพ ตลอดจนเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ใช้ทั้งความคิด ความรู้เชิงเหตุผลและความสามารถทางด้านทักษะฝีมือ เพื่อใช้ในการถ่ายทอดจินตนาการออกมาเป็นผลงานศิลปะที่ดีที่สุด การศึกษาศิลปะผู้เรียนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้จากอาจารย์ผู้สอนและศึกษาจากตำราในชั้นพื้นฐาน เพื่อฝึกฝนทางทักษะฝีมือ เรียนรู้กฎระเบียบธรรมชาติ ฝึกฝนทางเทคนิคต่างๆ เป็นรากฐานสำคัญทางปัญญาและความคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะ ก่อนที่จะศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และสร้างสรรค์ด้วยตนเองในขั้นที่สูงขึ้นต่อไป ผู้สอนจึงมีหน้าที่ในการจัดประสบการณ์ทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วยกระบวนการต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะความสามารถทางศิลปะได้อย่างเต็มศักยภาพ

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับการสอนศิลปะปฏิบัติในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยศึกษาในด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดและประเมินผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับการสอนศิลปะปฏิบัติในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับการสอนศิลปะปฏิบัติในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คืออาจารย์ผู้สอนศิลปะปฏิบัติในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
2. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ได้แก่ สาขาจิตรกรรม สาขาประติมากรรม สาขาภาพพิมพ์ และสาขา ศิลปะไทย ในระดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ถือว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ตอบตามความเป็นจริง
2. ลักษณะของวิชาศิลปะปฏิบัติในสาขาทัศนศิลป์แต่ละวิชาอาจมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ไม่มีผลต่อการศึกษาโดยส่วนรวม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

อาจารย์ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนศิลปะภาคปฏิบัติซึ่งเป็นอาจารย์ที่มีประสบการณ์การสอนศิลปะปฏิบัติหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ในระดับอุดมศึกษา ไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเป็นศิลปินที่มีความสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเป็นที่ยอมรับ

การสอนศิลปะปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ของอาจารย์ ทางด้านการปฏิบัติงานศิลปะ ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาจิตรกรรม สาขาประติมากรรม สาขาภาพพิมพ์และสาขาศิลปะไทย

หลักสูตรหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ หมายถึง หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์และหลักสูตรศิลปบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่เปิดสอนในสาขาทัศนศิลป์ ได้แก่ สาขาจิตรกรรม สาขาประติมากรรม สาขาภาพพิมพ์และสาขาศิลปะไทย

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับอุดหนุนงบประมาณส่วนใหญ่จากรัฐ โดยผ่านรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่นในประเทศไทย ที่เปิดสอนในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์และหลักสูตรศิลปบัณฑิต ได้แก่ สาขาจิตรกรรม สาขาประติมากรรม สาขาภาพพิมพ์และสาขาศิลปะไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศิลปะปฏิบัติ ของอาจารย์ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนศิลปะปฏิบัติหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ในระดับอุดมศึกษา